

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Кубанов Р.А. Акмеологічна основа підготовки конкурентоспроможних фахівців економічних спеціальностей // Фізико-математична освіта : науковий журнал. – 2017. – Випуск 3(13). – С. 83-87.

Kubanov R. The Acmeology Basis Of Preparation Competitive Specialist Of Economics // Physical and Mathematical Education : scientific journal. – 2017. – Issue 3(13). – P. 83-87.

УДК 378:37.032

Р.А. Кубанов

*Інститут інноваційного освіти Київського національного університету
будівництва і архітектури, Україна
kubanov12@rambler.ru*

АКМЕОЛОГІЧНА ОСНОВА ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті визначено й проаналізовано акмеологічну основу підготовки конкурентоспроможних фахівців економічних спеціальностей. Актуальність науки акмеології в контексті професійного розвитку полягає у розробці акмеологічної системи розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців економічних спеціальностей, яка базується на конкурентоспроможності системи навчання та розвитку професіоналізму у студентів-економістів, визначенні характеристик, умов, факторів впливу на їх професійне становлення та розвиток. У висновках наголошується, що акмеологічні складові професіоналізму є одночасно базовими елементами розвитку конкурентоспроможного фахівця, тобто професіоналізм – це базовий рівень конкурентоспроможності фахівця, що забезпечує необхідну сукупність характеристик, властивостей і якостей особистості для її подальшого розвитку, який на наступному етапі повинен супроводжуватися виходом на рівень оволодіння загальними і фаховими компетенціями. Автор вважає, що ефективність формування необхідних елементів у майбутніх фахівців економічних спеціальностей значною мірою залежить від добору дидактичних методів. Наприклад, у сучасних умовах серед таких методів у професійній підготовці маркетологів домінують традиційні лекції, практичні заняття, для яких характерною ознакою є пасивність студентів. Водночас зазначимо, що підготовка спеціалістів з маркетингу вимагає формування умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності за умови активної участі студентів у навчально-пізнавальній діяльності. До найбільш поширених методів активізації студентів віднесемо моделювання, розв'язування проблемних ситуацій під час занять, проведення ділових ігор, аналіз альтернатив, ситуаційні кейси тощо.

Ключові слова: акмеологія, конкурентоспроможність, професіоналізм, розвиток особистості, фахівці економічних спеціальностей.

Постановка проблеми. В умовах сучасних вітчизняних реалій економічна освіта займає лідируючу позицію у системі вищої школи. Проте досягти успіху у професійній кар'єрі можливо лише за умови конкурентоспроможності випускника на ринку праці. Тому сьогодні одним із першочергових завдань системи вищої професійної освіти є підготовка конкурентоспроможного фахівця в галузі економіки, які б відзначалися чітко вираженою професійною спрямованістю, високим інтелектуальним рівнем, творчістю, здатністю до постійного розвитку, відданістю загальнолюдським і національним ідеям, активною участю в розбудові незалежної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури свідчить, що проблема конкуренції та конкурентоздатності знайшла певне відображення в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, виконаних із позицій філософських, соціологічних та економічних наук. Так, до робіт, виконаних представниками цих напрямків, можна віднести праці (А. Бодалев [1], Г. Максимов [2], А. Морозов [3], В. Онищенко [4], Л. Рибалко [6], А. Філіпченко [9], В. П. Хапілова [10])

Мета статті – визначити й проаналізувати акмеологічну основу підготовки конкурентоспроможних фахівців економічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Поняття «акмеологія» уперше було введено Н. А. Рибниковим в 1928 році для позначення особливого розділу вікової психології – психології дорослості. Акмеологія – наука, що виникла у рамках міждисциплінарного симбіозу природних, суспільних, гуманітарних і технічних дисциплін і вивчаюча феноменологію, закономірності й механізми розвитку людини на щаблі його зрілості й особливо при досягненні їм найбільш високого рівня в цьому розвитку. Акмеологія є наукою, яка вивчає розвиток людини на щаблі дорослості й досягнення їм вершини в цьому розвитку як природної істоти (індивіда), як особистості і як суб'єкта діяльності, головним чином як професіонала [1].

Професійна акмеологія досліджує професіоналізм особистості і особистісної діяльності, зокрема, творчої діяльності і майстерності спеціаліста, його професійного рівня, закономірності і технології самоактуалізації і саморуку до вершин професійної зрілості та майстерності, а також фактори, що стимулюють досягнення цієї майстерності чи перешкоджають професійному самовдосконаленню [4, с. 319]. Як зазначає В. Тарасова, «в рамках професійної акмеології слід виокремити педагогічну акмеологію, яка вивчає професіоналізм як інтегральну якість особистості і діяльності різних категорій педагогічних працівників... Педагогічна акмеологія досліджує також продуктивність та її рівні як якісну характеристику в оцінці результатів професійно-педагогічної діяльності... До предмету педагогічної акмеології входить завдання виявлення закономірностей саморуку педагога до майстерності і творчої новизни, установлення в цьому саморусі стартових можливостей, етапів підвищення творчого потенціалу і належної підтримки професійної форми» [8, с. 168 – 169].

Суттєвою категорією акмеології є професіоналізм, якого прагнуть набути майбутні фахівці у процесі підготовки і на формування якого спрямована система професійної освіти України. Професіоналізм з позиції акмеології означає високу готовність особистості до професійної самореалізації з метою досягнення акме-вершини, реалізація якої забезпечується якісною підготовкою й успішними результатами майбутнього фахівця. А набуття його «дає можливість досягати значних якісних і кількісних результатів праці, витратити найменше часу, розумових і фізичних сил, на основі використання раціональних прийомів виконання робочих завдань» [5, с. 480].

На думку Л. Рибалко, суттєвими ознаками цього поняття є: свідоме ставлення людини до праці, позитивна спрямованість на діяльність; певна система організації свідомості, психіки людини; реалізація власних соціально-психологічних якостей, властивостей відповідно до поставлених завдань певного виду діяльності; міра досконалості в певному виді діяльності, як рівень майстерності, здійснення справи на найвищому рівні; набута під час навчальної і практичної діяльності здатність до компетентного виконання оплачуваних функціональних обов'язків; певний рівень успішності виконання професійної діяльності; досягнення суб'єктом діяльності високих професійних вершин у результаті ефективного її здійснення; спосіб формування авторитету майстра як суб'єкта особистісно-професійної діяльності [6, с. 92].

З акмеологічної точки зору професіоналізм є одним із актуальних напрямів досягнення високого рівня конкурентоспроможності майбутнім фахівцем у процесі максимально повної самореалізації. Отже, актуальність науки акмеології в контексті професійного розвитку полягає у розробці акмеологічної системи розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців економічних спеціальностей, яка заснована на конкурентоспроможності системи навчання та розвитку студентської молоді, визначенні характеристик, умов, факторів впливу на їх професійне становлення та розвиток. Акмеологічні складові професіоналізму є одночасно базовими елементами розвитку конкурентоспроможного фахівця, тобто професіоналізм – це базовий рівень конкурентоспроможності фахівця, що забезпечує необхідну сукупність характеристик, властивостей і якостей особистості для її подальшого розвитку, який на наступному етапі повинен супроводжуватися виходом на рівень оволодіння фаховими компетенціями.

Г. Максимовим визначені сутнісні характеристики конкурентоспроможного фахівця на засадах акмеології, до яких належать [2]: інтелектуальна зрілість (широта розумового кругозору; гнучкість і багатоваріантність оцінок того, що відбувається; готовність до прийняття незвичайної інформації; уміння осмислювати, що відбувається одночасно в термінах минулого (причин) і в термінах майбутнього (наслідків); орієнтація на виявлення істотних, об'єктивно значимих аспектів того, що відбувається (на протипагу суб'єктивної пізнавальної позиції); схильність мислити в категоріях імовірного в рамках ментальної (розумової) моделі «як яки» (на протипагу ігноруванню можливості існування неможливих подій); ресурсність (володіння достатнім ресурсом освіти; комбінація гуманітарних і технічних знань, фундаментальної й технологічної підготовки; володіння динамічним інтелектуальним і творчим потенціалом, відповідним до поточної роботи і на перспективний розвиток організації; володіння здатністю й готовністю до подальшого саморозвитку і безперервного професійного росту; розуміння принципів ринкової економіки в системній організації роботи підприємства; прагнення до вищої якості кінцевого професійного продукту; висока працьовитість, творче відношення до справи, морально-вольові якості, здатність до ризику, стресостійкість); ефективні міжособистісні комунікації (здатність до критики й самокритиці; здатність

працювати в команді (у тому числі міждисциплінарній), наявність міжособистісних навичок спілкування і взаємодії, здатність взаємодіяти з експертами в інших предметних областях; здатність сприймати різноманітність і міжкультурна відмінності, працювати в міжнародному контексті, мати прихильність етичним цінностям; воля (відносна) у виборі оптимальних способів виконання ухвалених рішень і програм, забезпечення їх максимально повної реалізації незалежно від впливу зовнішніх факторів; володіння сучасними технологіями й засобами розв'язання професійних завдань; розуміння особистої відповідальності за реалізацію професійних рішень і прийняття її як моральної норми.

Конкурентоспроможність – це базова характеристика, що має відображення у конкурентоздатності фахівців. Конкурентоздатність майбутніх фахівців економічних спеціальностей розуміється в роботі як система психологічно-професійних характеристик, яка забезпечує швидку адаптацію студента-випускника до фахової діяльності, його здатність виконувати цю діяльність на найвищому рівні професіоналізму, а також готовність започатковувати й реалізовувати нові, оригінальні, перспективні напрямки діяльності і розвитку організації та мобілізувати персонал організації на їх виконання, створюючи при цьому необхідні умови для задоволення потреб як організації, так і окремих фахівців.

Важливу роль у формуванні конкурентоздатності майбутніх фахівців відіграє студентський вік, в якому відбувається активний процес професійного становлення та розвитку особистості. На основі аналізу літератури [2; 3; 4; 6] та власного теоретичного аналізу проблеми, вважаємо, що структуру конкурентоздатності слід формувати у вищому навчальному закладі. Спираючись на дослідження В. П. Хапілової [10] наголошуємо, що дана структура включає дві групи психологічно-професійних характеристик: а) загальні; б) спеціальні. До групи загальних характеристик, які забезпечують ефективність діяльності фахівця (як виду професійної діяльності), належать: а) загальні інтелектуальні здібності (високий рівень розвитку: уваги, словникового запасу, логічності, кмітливості, просторового мислення, стратегій поведінки); б) регулятивні якості (високий рівень інтернальності – як загальної, так і в окремих сферах життєдіяльності – в сфері досягнень, невдач, сімейних стосунків, ділових та міжособистісних стосунків, сфері здоров'я); в) вольові якості (високий рівень сили волі). До групи спеціальних характеристик, які забезпечують ефективність безпосередньо економічної діяльності, належать: а) професійна спрямованість (гармонійне поєднання особистісної, колективної та ділової спрямованості); б) спеціальні здібності (високо розвинуті організаторські та комунікативні здібності); в) лідерські якості (високий рівень розвитку в усіх сферах – діловій (формальній), неформальній та емоційній).

Необхідні здібності можна (і потрібно) розвивати. Особливо це торкається розвитку здібностей у майбутніх економістів, пов'язаних з можливостями підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність за змістом є системою різноманітних видів діяльності. Тому будь-яка людина, прагнучи зайнятися бізнесом, повинна розвивати в собі: розумові здібності, тобто якості розуму, якості пам'яті, спостережливість як результат синтетичної діяльності сенсорно-перцептивних процесів, властивості уваги як перемикається, зосередженість і розподільність і, безумовно, творчі здібності.

На думку А. В. Філіпченка, підприємницькі здібності можна вважати особливим видом людського капіталу представленого діяльністю по координації і комбінуванню всіх основних чинників виробництва. У підприємця повинна поєднуватися велика кількість загальних і спеціальних здібностей. Він повинен бути енергійним, рішучим, кмітливим, ініціативним, господарським, гнучким, відрізнятися швидкістю розуму, володіти самостійністю мислення [9, с. 16]. Безумовно, якщо людина володіє підприємницькими здібностями, це дозволяє йому знаходити і використовувати якнайкраще поєднання ресурсів в процесі виробництва, створювати і застосовувати новації, йти на певний ризик, необхідний для виконання поставленої мети. Основні якості успіху підприємця визначаються компетентністю, заповзятливістю, самоорганізованістю, особовими якостями, ефективністю керівництва бізнесом. Крім цього успіх підприємця визначається такими характеристиками особи, як мотивованість, спрямованість; динамічними психічними якостями – увага, пам'ять, мислення, мова. Творчі і підприємницькі здібності, необхідні для ділової творчості потенційного підприємця – це розуміння себе і інших людей, лідерські якості, уміння вирішувати конфлікти, управляти стресовими ситуаціями, діяти в умовах невизначеності, працювати в команді і проекті, винагороджувати і мотивувати зусилля працівників, створювати організаційні структури і такі групи якостей, як професійно-ділові, адміністративно-організаторські соціально-психологічні і моральні.

Фундаментом підприємницьких фахівців-економістів є креативність. У психологічному словнику креативність визначається як: «творчі можливості (здібності) людини, які можуть бути виявленими в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість в цілому або її окремі риси, продукти діяльності, процес їхнього створення» [7, с. 192]. У цілісній особистості креативність тісно пов'язана з іншими аспектами людської індивідуальності – специфікою пізнавальних процесів й особистісних рис. Виявлення характеру цих взаємозв'язків дуже важливо при вирішенні навчально-педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей у майбутніх економістів.

Ефективність формування зазначених якостей у майбутніх фахівців економічних спеціальностей значною мірою залежить від добору дидактичних методів. Наприклад, у сучасних умовах серед таких методів

у професійній підготовці маркетологів домінують традиційні лекції, практичні заняття, для яких характерною ознакою є пасивність студентів. Водночас зазначимо, що підготовка спеціалістів з маркетингу вимагає формування умінь і навичок, необхідних у практичній діяльності за умови активної участі студентів у навчально-пізнавальній діяльності. До найбільш поширених методів активізації студентів ми віднесемо моделювання, розв'язування проблемних ситуацій під час занять, проведення ділових ігор, аналіз альтернатив, ситуаційні кейси тощо.

Підкреслено, що формування конкурентоздатності майбутніх економістів у вищому навчальному закладі передбачає реалізацію таких педагогічних умов (визначено за дослідженнями А. Морозова [3], А. Філіпченка [9], В. Хапілової [10]): а) актуалізацію у майбутніх маркетологів потреби у розвитку конкурентоздатності; б) засвоєння теоретичних знань з проблеми конкурентоздатності особистості та конкурентоздатності маркетологів; в) розвиток основних структурних компонентів конкурентоздатності майбутнього фахівця г) формування умінь та навичок, необхідних для діяльності конкурентоздатного фахівця-економіста тощо.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, актуальність науки акмеології в контексті професійного розвитку полягає у розробці акмеологічної системи розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців економічних спеціальностей, яка заснована на конкурентоспроможності системи навчання та розвитку професіоналізму у студентів-економістів, визначенні характеристик, умов, факторів впливу на їх професійне становлення та розвиток.

Професіоналізм з позиції акмеології означає високу готовність особистості до професійної самореалізації з метою досягнення акме-вершини, реалізація якої забезпечується якісною підготовкою й успішними результатами майбутнього фахівця. Акмеологічні складові професіоналізму є одночасно базовими елементами розвитку конкурентоспроможного фахівця, тобто професіоналізм – це базовий рівень конкурентоспроможності фахівця, що забезпечує необхідну сукупність характеристик, властивостей і якостей особистості для її подальшого розвитку, який на наступному етапі повинен супроводжуватися виходом на рівень оволодіння загальними і фаховими компетенціями.

Конкурентоспроможність – це базова характеристика, що має відображення у конкурентоздатності фахівців. Формування конкурентоздатності майбутніх економістів є ціллю і результатом довготривалого процесу підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі, який відбувається згідно з психолого-педагогічним супроводженням навчально-виховного процесу, та являє собою комплекс організаційних, психологічних і педагогічних заходів та здійснюється за наявності й врахування певних педагогічних умов, чинників та принципів.

Отже, акмеологічна основа професійної підготовки (формування та розвиток професіоналізму, готовності особистості до професійної самореалізації з метою досягнення акме-вершини, конкурентоспроможності, конкурентоздатності тощо) конкурентоспроможних фахівців економічних спеціальностей має базуватися на програмах навчальних курсів ВНЗ, що враховують перспективні потреби економіки та підприємств; готувати майбутнього маркетолога до діяльності на міжнародному ринку праці; забезпечувати всебічний розвиток особистості студента-економіста, оволодіння ним знаннями і вміннями, необхідними для ефективно професійної діяльності; стимулювати майбутніх економістів до самостійного мислення та роботи шляхом створення ситуацій, в яких можна найповніше проявити свою ініціативу та активність; формувати професійно значущі для студента-економіста риси характеру шляхом стимулювання розвитку його особистості; готувати майбутнього фахівця-професіонала до обов'язкового самонавчання та самовдосконалення упродовж усього життя.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці професійно-психологічного тренінгу формування психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Бодалев А. А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения / А. А. Бодалев. – М. : Флинта ; Наука, 1998. – 168 с.
2. Максимов Г. К. Акмеологические условия и факторы, обеспечивающие продуктивное развитие конкурентоспособности специалиста : автореф. дис. на соиск. уч. степ. канд. психол. наук. / Г. К. Максимов. – Москва, 2008. – 25 с.
3. Морозов А. В. Формирование креативности преподавателя высшей школы в системе непрерывного образования : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08. / А. В. Морозов. – М., 2004. – 445 с.
4. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії : монографія / В. Д. Онищенко. – Львів : Норма, 2014. – 356 с.
5. Педагогика: большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Минск : Соврем. слово, 2005. – 720 с.
6. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 442 с.
7. Современный психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. – СПб., 2007. – 490 с.

8. Тарасова В. Н. Методологические основы акмеологического подхода к повышению качества образовательного процесса / В. Н. Тарасова // Акмеология. Научная сессия. – СПб. : Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 1997. – С. 160-171.
9. Філіпченко А. В. Готовність молоді до підприємницької діяльності як філософсько-педагогічна проблема / А. В. Філіпченко // Вісник НУТУ «КПІ» Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – 2009. – № 3. – С. 13-18.
10. Хапілова В. П. Соціально-психологічні умови формування конкурентоздатності майбутніх менеджерів : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.05 / В. П. Хапілова; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – 19 с.

References

1. Bodalev A. A. Vershyina v razvytyy vzrosloho cheloveka: kharakterystyky y uslovyia dostyzheniya / A. A. Bodalev. – M. : Flynta ; Nauka, 1998. – 168 s. (in Russian)
2. Maksymov H. K. Akmeolohycheskye uslovyia y faktory, obespechyvaiushchye produktyvnoe razvytye konkurentosposobnosti spetsyalysta : avtoref. dys. na soysk. uch. step. kand. psykhol. nauk. / H. K. Maksymov. – Moskva, 2008. – 25 s. (in Russian)
3. Morozov A. V. Formyrovanye kreatyvnyosti prepodavatelya vysshei shkoly v systeme nepreryvnoho obrazovaniya : dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.08. / A. V. Morozov. – M., 2004. – 445 s. (in Russian)
4. Onyshchenko V. D. Fundamentalni pedahohichni teorii : monohrafiia / V. D. Onyshchenko. – Lviv : Norma, 2014. – 356 s. (in Ukrainian)
5. Pedahohyka: bolshaia sovremennaia entsyklopedyia / sost. E. S. Rapatsevych. – Mynsk : Sovrem. slovo, 2005. – 720 s. (in Russian)
6. Rybalko L. S. Metodoloho-teoretychni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia (akmeolohichni aspekt) : monohrafiia / L. S. Rybalko. – Zaporizhzhia : ZDMU, 2007. – 442 s. (in Ukrainian)
7. Sovremennyyi psykholohycheskyi slovar / pod red. B. H. Meshcheriakova, V. P. Zynchenko. – SPb., 2007. – 490 s. (in Russian)
8. Tarasova V. N. Metodolohycheskye osnovy akmeolohycheskoho podkhoda k povyshe-nyiu kachestva obrazovatelnoho protsesssa / V. N. Tarasova // Akmeolohyia. Nauchnaia sessyia. – SPb. : Sankt-Peterburhskaya Akmeolohycheskaya Akademyia, 1997. – S. 160 – 171. (in Russian)
9. Filipchenko A. V. Hotovnist molodi do pidpriemnytskoi diialnosti yak filosofsko-pedahohichna problema / A. V. Filipchenko // Visnyk NUTU «KPI» Filosofii. Psykholohiia. Pedahohika : zb. nauk. prats. – 2009. – № 3. – S. 13 – 18. (in Ukrainian)
10. Khapilova V. P. Sotsialno-psykholohichni umovy formuvannya konkurentozdatnosti maibutnikh menedzheriv : avtoref. dys... kand. psykhol. nauk : 19.00.05 / V. P. Khapilova; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. – K., 2006. – 19 s. (in Ukrainian)

THE ACMEOLOGY BASIS OF PREPARATION COMPETITIVE SPECIALIST OF ECONOMICS

Ruslan Kubanov

Institute for innovative education Kyiv national university of construction and architecture, Ukraine

Abstract. *The article identifies and analyzes the Acmeological basis of preparation of competitive specialists of economic specialties. The relevance of the science of acmeology in the context of professional development is to develop a system of acmeological development of the competitiveness of future specialists of economic specialties, based on the competitiveness of training system and development of professionalism in students-economists, the determination of the characteristics, conditions and factors of influence on their professional formation and development. In the conclusions it is noted that the acmeological components of professionalism is both the basic elements for the development of a competitive specialist, that is, professionalism is a basic level of competitiveness of the expert, providing the necessary set of characteristics, properties and qualities of the individual for further development, the next stage should be accompanied by a yield on the level of mastering of General and professional competencies. The author believes that the efficiency of formation of the required elements in future professionals of economic specialties largely depend on the selection of didactic methods. For example, in modern conditions among these methods in the professional training of marketers is dominated by traditional lectures, practical classes, for which a characteristic feature is the passivity of the students. At the same time, note that preparation of specialists in marketing requires skills and skills required in practical activities with the active participation of students in learning activities. The most common methods of enhancing students include modeling, problem solving during class, conducting business games, analysis of alternatives, situational case studies and the like.*

Key words: *acmeology, competitiveness, professionalism, components of professionalism, specialists of economics.*